

יער של ספרים

גלעד אוסטרובסקי

אגף הייעור קק"ל
GiladO@kkl.org.il

עתידינו המשותף, אקולוגיה ועולם המחר, מאת הנציבות העולמית של האו"ם לסביבה ולפיתוח

הטכניון, מכון טכנולוגי לישראל, 1990
עריכה ומבוא: אלכסנדר ברזל
תרגום מאנגלית: רחל וזאב אשכולות

לחלקים נרחבים של האנושות. ואומנם, המסגרת המושגית של הספר פורצת הרבה מעבר לפרדיגמה של 'שמירת טבע' או 'שירותי המערכת האקולוגית', ומציבה את התפיסה של האחריות לדורות הבאים במוקד הדיון. קולמוסין רבים נשברו בניסיון להגדיר באופן מדויק את המונח הזה, ואף נמתחה ביקורת על תקפותו, אך אני סבור שהוא מבטא דווקא עומק רעיוני בכך שהוא מכיר ביסוד האי-ודאות של מצבנו, ורואה בכל דור ודור כאחראי לעיצוב בר-קיימא שלו ושל הדורות שיבואו אחריו. מכאן הגיע הרעיון של עקרון 'הזהירות המונעת', שנעשה מושג חשוב בשאלות סביבתיות. התפיסה הרחבה הזו מתבטאת במתן מקום מרכזי להיבטים החברתיים, ובראשם בעיית העוני בעולם, ובקביעה שחלוקה צודקת, צמצום הפערים ומיגור העוני הם אבני יסוד במדיניות של פיתוח בר-קיימא. מאז פרסומו המונח 'בר-קיימא' נלווה לתחומי פעילות רבים: 'תחבורה בת-קיימא', 'חקלאות בת-קיימא', 'יערנות בת-קיימא' וגם 'צריכה מקיימת'. כמדומני, שהמושג 'קיימות', כתרגום למונח באנגלית Sustainability, גם הוא תולדה של הספר 'עתידינו המשותף'. הדיון, הניתוח וההמלצות המפורטים כאן נוגעים בכל מישורי חיינו – תעשייה, משאבים, אוכלוסייה, המגוון

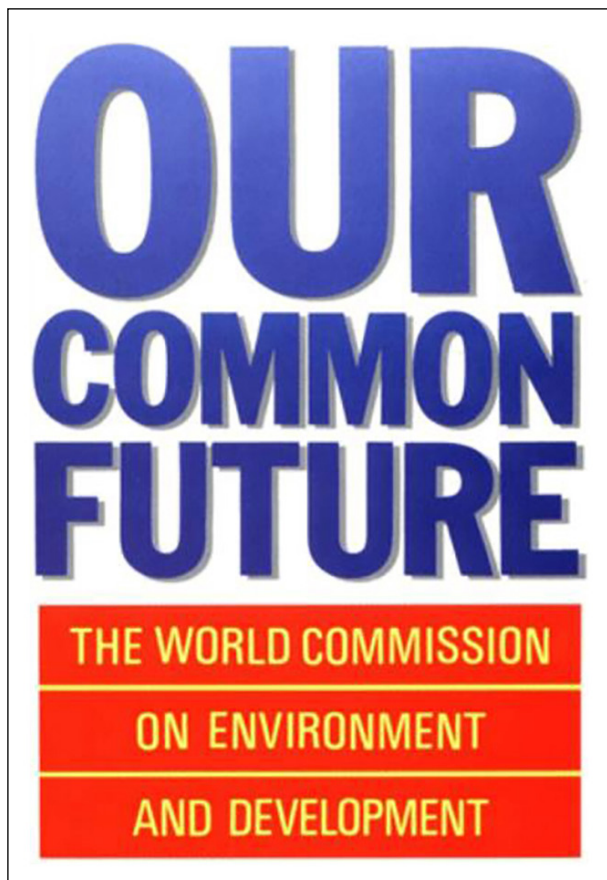
גיליון זה של 'יער' שאתם קוראים בו, מוקדש לשירותי המערכת האקולוגית, וזו הזדמנות טובה לשוב ולהיזכר בספר 'עתידינו המשותף' (Our Common Future). זהו חיבור מכונן בתולדות הסיפור האקולוגי-סביבתי-קיומי שלנו, והוא מהווה אבן דרך מרכזית בתולדות התפתחות המחשבה והמדיניות הסביבתית. הספר הוא למעשה דו"ח שפרסמה נציבות האו"ם לסביבה ולפיתוח בשנת 1987. בספר משמשים מספר מושגים שקנו להם אחיזה מרכזית בשיח המקצועי, ובראשם 'פיתוח בר-קיימא' (Sustainable Development), שמופיע כאן בתרגום העברי בשם 'פיתוח שניתן לקיימו', כלומר, פיתוח אנושי שמספק את צורכי הדור הנוכחי מבלי לפגוע ביכולתם של הדורות הבאים לספק את צורכיהם. אכן, הבסיס הרעיוני של הספר נובע מהדאגה שמהדור הארץ לא יוכל להמשיך ולתמוך בקיום האנושות כפי שאנו מכירים אותה.

שילוב של תהליכים הולכים ומתעצמים – הזיהום התעשייתי, ניצול המשאבים הגובר, הררי הפסולת, מחסור במים, בירוא יערות, פיתוח מואץ וגידול אוכלוסין מתמשך – מוביל אותנו לדרך ללא מוצא, התדרדרות שעלולה להסתיים באסון

לקרוא את דברי המבוא שכתב העורך, פרופ' אלכסנדר ברזל מהטכניון. ראוייה לציון העובדה שפרופ' ברזל הוא פילוסוף, שתחום מומחיותו איננו הסביבה או מדע המדינה. במבוא תמציתי, הכתוב בלשון יפה ועשירה, הוא נוגע בנקודות המכריעות: מקומו של האדם בטבע, הפיתוח הטכנולוגי ושברו – "עידן של התפתחות טכנית הדוחפת אל יתר פעילות כצו עליון" – וכמובן ערכים ושותפות גורל. הוא מדגיש שאין 'סביבה' בלי בני אדם, וממילא התיקון הנדרש מצריך גישה לתרבות האדם, לאורחותיו ולארגון חייו. הוא חותם בכך שהאתגר הסביבתי הוא כלל אנושי, ואין מקום ל"עם לבדד ישכון".

בימים אלה, ימי מלחמות והיחלשות מסגרות מדיניות וחברתיות, נראה שדרך ארוכה עוד לפנינו בהגשמת הרעיונות וההמלצות המובאות בספר. אך זו הייתה ונתרה הדרך הנכונה, וטוב שיש לנו מצפן שיורה לנו את הדרך הראויה.

החוברת באתר מוסד שמואל נאמן למחקר מדיניות לאומית:
<https://www.neaman.org.il/wp-content/uploads/2024/02/ECO.pdf>

כריכת החוברת באנגלית, לקוח מוויקיפדיה באנגלית

הביולוגי, אנרגיה, עירוניות – וכולם עומדים במלוא תוקפם גם כיום, 40 שנה לאחר פרסומו.

מעבר לעיסוק בנושאים סביבתיים גרידא ובנושאים חברתיים, אני מבקש להדגיש שני עיקרים חשובים שהעניק לנו הספר: האחד, שיתוף פעולה כיסוד הכרחי. כמה מובן מאליו, וכמה קשה ליישום. שיתוף הפעולה נדרש ברמה המקומית וברמה הבין-לאומית, בין עמים, בין לאומים ובין מדינות. הסביבה איננה מכירה בגבולות שיצר האדם. הנהר חוצה גבולות מדיניים; את אגן הניקוז חולקים עמים ותרבויות שונות; מעלה הזרם קשור למורד הזרם; האטמוספירה היא נחלת הכלל (שינוי האקלים עדיין לא הובן אז כפי שאנחנו מבינים אותו כיום).

כדי לשמור על איכות המים, האוויר והקרקע עלינו לשותף פעולה, ולשם כך צריך לבנות כלים מוסדיים ולחזק את המוסדות הקיימים, ובראשם המדינה. ארגון האומות המאוחדות ראה עצמו כמנהיג שיתופי הפעולה, וקרא לכוון מוסדות ולחזק מדינות ביכולתן לקחת אחריות. בעיות הסביבה הן בעיות החברה והדרך לטפל בהן היא דרך הפוליטיקה. ואכן, מי שעמדה בראש הנציבות והובילה את כתיבת הדו"ח היא פוליטיקאית רבת ניסיון, שהדו"ח נקרא על שמה, דו"ח ברונדטלנד. גרו ברונדטלנד (Gro Brundtland) הייתה ראשת ממשלת נורווגיה, והיא נטלה על עצמה להוביל את הקמת הנציבות ואת כתיבת הדו"ח משום מחויבותה לסביבה וההבנה העמוקה שלה בצורך בשינוי. מילות ההקדמה שלה מהדהדות מאז ועד היום: "מאחר שהפתרונות לבעיות כה יסודיות וחשובות טרם נמצאו, הרי שאין חלופה, אלא להתמיד בניסיונות למצוא אותם" (עמ' 12).

היסוד השני, שאינו כחות בחשיבותו הוא השלום. "מבין הסכנות המרחפות על הסביבה, החמורה שבהן היא ללא ספק המלחמה הגרעינית או אף סכסוך צבאי בקנה מידה מצומצם יותר שיופעל בו נשק להשמדה המונית" (עמ' 187). האיום הגרעיני לא שכך מאז, אך מעבר לכך, הדו"ח מציין שלחץ סביבתי יכול להוות מקור לסכסוכים, ומצד שני הסכסוך עצמו גורם לפיתוח שלא ניתן לקיימו. סכסוכים ומלחמות גורמים לאובדן חיי אדם, להרס ולנזקים סביבתיים ניכרים. הם לא מאפשרים שיתוף פעולה, ודוחקים לניצול מוגבר של משאבים ולפליטה מוגברת של זיהום. מרוץ החימוש תובע הררי משאבים חומריים שמוכנים להצטיידות צבאית, בשעה שהיו יכולים לשמש למיגור העוני ולטיפול בבעיות הסביבה.

הספר מחזיק למעלה ממאתיים עמודים. אם אתם מתייראים מגודל המשימה או שאין זמנכם בידכם, אני ממליץ מאוד